

11. Сидоренко І. Погляди В. О. Сухомлинського на самоосвіту вчителя / І. Сидоренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць. – Х., 1999. – № 11. – С. 45-49.
12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976. – Т. 1. – 654 с.
13. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1977. – Т. 3. – 670 с.
14. Ушинський К. Д. Педагогічні твори М. І. Пирогова / К. Д. Ушинський // Твори : в 6 т. – К., 1954. – Т. 1. – С. 281 – 329.
15. Шапошнікова Л. М. Розвиток ідей про самоосвіту школярів в історії вітчизняної педагогіки (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. М. Шапошнікова. – Житомир, 2007. – 21 с.

Одержано редакцією 06.01.2015
Прийнято до публікації 13.01.2014

Анотація. В. В. Тихолоз. Проблема самообразования в XX веке: исторический аспект. В статье рассматривается роль самообразования как одного из средств социализации личности в социально-педагогических взглядах выдающихся отечественных педагогов XX века Г. Ващенко, А. Макаренка, С. Русовой, В. Сухомлинского. На материале анализа их произведений определяется вклад педагогов-ученых в теорию и практику самообразования.

Ключевые слова: самообразование, самовоспитание, социализация личности, социально-педагогические идеи, А. Макаренко, Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинский.

Summary. Valentina Tiholoz. The problem of self-education in the XX century: historical aspect. Outstanding pedagogues of the XX century A. Makarenko, S. Rusova, G. Vashchenko, V. Sukhomlinsky promoted theoretical and practical concepts of self-education: objectives, principles, methods and forms of self-education; methodology of self-education, centered on self study using a book as the main source of knowledge; formulation of prospects in self-education; self-education as a means of socialization. In the 20's – early 30's A. Makarenko puts into practice the idea of the social character of self-education. Education is impossible when the school and the book are ignored. Therefore the possibility of wide self-education as a kind of prospects opens the way for further development of the whole group. Only self-education of each collective members, living in commune, «only the school and the book can determine our progress». By G. Vashchenko, the child should be encouraged to self-education in the educational process. Key factors of child's spiritual development, which contribute to their socialization, are self-improvement, self-upbringing and self-education, which reflect their inner world. In the 60's of XX century V. Sukhomlinsky supplemented the theory and practice of self-education by actual provisions: self-education is a necessary condition for intellectually and spiritually full life; the student's mental abilities formation is impossible without self-education; the basis of self-education is interest, hobbies, needs for regular updating of knowledge – from the work in hobby groups to the interest in reading books, from books to the specific area of scientific knowledge, from knowledge to creative work.

Keywords: self-education, self-upbringing, personality socialization, socio-pedagogical ideas, A. Makarenko, G. Vashchenko, S. Rusova, V. Sukhomlinsky.

УДК 007:331.522.4

Л. С. Тріфаніна

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз інформаційної культури в контексті людського капіталу в умовах сучасного інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на поняттях «людський капітал» та «інформаційна культура». Визначено сутність інформаційної культури. Представлена характеристика людського капіталу.

Ключові слова: знання, інформація, інформаційне суспільство, інформаційна діяльність, інформаційна культура, інтелектуальний потенціал, людський капітал.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зріст економіки у вирішальній мірі залежить від використання знань та інформації, які визначають інноваційний розвиток і науково-технічний прогрес в розвинутих країнах. Саме масштаби інформаційної діяльності у розвинутих країнах дозволяють говорити про їх перехід до інформаційного суспільства. Розвиток інформаційних технологій, зростання вагомості знань, умінь обумовили появу інформаційної культури. Нині чим розвинута країна, тим більше використовується в її розвитку інформаційний фактор і навпаки. Таким чином, інформаційна діяльність та використання інформаційного фактора, які входять до числа базових параметрів, що формують людський капітал, визначають успішність економіки тієї чи іншої країни. Тому нині актуальним є вивчення інформаційної культури в контексті людського капіталу, оскільки це сприяє як розвитку та вдосконаленню особистості, так і суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як науковий напрямок теорія людського капіталу започаткована Т. Шульцем та Г. Беккером у 60-х роках ХХ ст. у США. Її формування пов'язано з іменами Х. Боуена, Й. Бен-Порета, М. Блауга. На постарядянському просторі проблематика людського капіталу висвітлена у працях В. Н. Антонюка, Д. П. Богині, О. А. Гришної, М. Ніколайчук та інших науковців.

Уперше у вітчизняний науковий обіг термін «інформаційна культура» було введено Г. Г. Воробйовим. У подальшому, визначенням поняття «інформаційна культура» займалися такі вчені як: Т. В. Купріна, Н. Б. Зінов'єва, В. А. Мінкіна, Ю. С. Зубов, Є. А. Медведєва, Е. П. Семенюк, І. Г. Хангельдієва. Інформаційна культура як об'єкт педагогічного дослідження відображена в дослідженнях І. М. Смирнова, Л. Л. Філіппова та ін.

Мета статті – теоретичне обґрунтування взаємозв'язку інформаційної культури з людським капіталом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення уваги з боку наукової спільноти до проблем людського капіталу в останні роки обумовлено, насамперед, змінами у суспільстві в бік гуманізації та соціалізації. Теорія людського капіталу акцентує увагу на необхідності інвестування в людину та розвиток її здібностей для забезпечення основи стійкого економічного зростання. Дослідження продуктивних рис людини, визначення можливостей спрямування її здібностей на збільшення добробуту та національного багатства сьогодні є дуже важливим.

Слід підкреслити, що між процесами інформатизації суспільного життя і глобалізації існує тісна взаємопов'язаність. Така взаємообумовленість є очевидною адже, з одного боку, інформаційні технології спричиняють «стискання» простору, надають можливість швидкої взаємодії між різними точками земної кулі, а, з іншого, – глобальні лібералізації, транснаціоналізації, інтернаціоналізації капіталу дозволяють повсюдно поширювати новітні технології. Глобалізація й інформатизація стали важливими передумовами виникнення економіки знань сформували основні чинники, які викликали її виникнення, зумовивши її характерні особливості.

Оскільки у сучасних умовах зріст економіки у вирішальній мірі залежить від використання знань та інформації, які нерозривно пов'язані між собою, то саме вони і входять до числа базових параметрів, що формують людський капітал. Проте серйозним фактором, що впливає на розуміння людського капіталу, є також трансформація природи соціального, поява нових типів взаємодії у рамках суспільства знань.

Вітчизняні науковці внесли значний вклад у поглиблення теоретичних засад концепції людського капіталу. Однак слід відзначити невирішеність багатьох як теоретичних, так і практичних проблем, пов'язаних з людським капіталом в умовах розвитку інформаційного суспільства. В сучасному суспільстві протягом останніх

десятиліть можна спостерігати, що у його розвитку все більшого значення набувають інформаційні технології [4, с. 105].

Науковець Г. Беккер у праці «Людська поведінка: економічний підхід» вважає, що людський капітал – це запас знань, навиків, мотивацій, що є у кожного, і його головна особливість – у невіддільності від особистості свого носія; формується він за рахунок інвестицій в освіту, нагромадження виробничого досвіду, охорону здоров'я, географічну мобільність, пошуки інформації.

До змістовних елементів людського капіталу відносять: продуктивні здібності, навички; знання, володіння інформацією; обдарування, таланти; здоров'я; мотивацію працівника; мобільність.

Людський капітал – це нагромажені знання, уміння й навички, отримані людиною у процесі навчання і практичної діяльності, які дозволяють їй успішно виконувати свою професійну діяльність. Цей капітал формується у процесі освіти, творчої діяльності та використовується у певній сфері суспільного виробництва [5, с. 26].

Перехід до інформаційного суспільства (суспільства знань), що спостерігається сьогодні, викликає об'єктивну необхідність створення нової, інформаційної концепції людського капіталу, де інформаційно- комунікаційні технології отримують ключове значення як технології, направлені на створення і трансляцію інформації.

Соціально-економічний простір, що постійно змінюється, приводить до того, що інформаційно-комунікативні технології, вбудовуються у життєвий простір індивіда, будучи одночасно як механізмом, за допомогою якого індивід може покращувати людський капітал (та ж система дистанційної освіти), так і частиною людського капіталу. Подальший розвиток суспільства знань передбачає зростаючі темпи обміну і виробництва знань і в цьому контексті та міра володіння індивідом доступу до інформаційно-комунікативних технологій і здатність працювати з ними, буде все більше визначати його здатність виявляти і реалізовувати свої навички і вміння в системі економічних відносин.

Основний капітал і цінність індустрії інформаційних технологій складає саме людський капітал таких індивідів і достатньо лише порушити і так нестійкий баланс інтересів з тими учасниками ринку, котрі створюють інновації, як більшість з них одразу ж емігрує в більш розвинуті країни [3, с. 124].

Будь-яка інтелектуальна діяльність в умовах інформаційного суспільства, зокрема інформаційно-аналітична діяльність, детермінує особливий вид спеціалізованої культури – інформаційну культуру. Поняття «інформаційна культура» було введено Г. Г. Воробйовим у 1988 році. По мірі інтенсифікації інформаційних процесів вказане поняття зазнало ряд суттєвих змін, отримало новий зміст і інтерпретацію.

У соціальному аспекті інформаційна культура є системою матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності і гармонії у взаємовідносинах людини і суспільства, інформаційного середовища.

А. П. Суханов вважає, що інформаційну культуру слід розглядати як досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення інформаційних потреб людей. На думку того ж автора, інформаційна культура обов'язково повинна враховувати такі моменти, як необхідний і достатній обсяг відомостей, їх оптимальна збитковість, високі естетичні якості, пізнавальна моральна цінність тощо. Таким чином, інформаційна культура має системно-структурну будову, в якій можна виділити системоутворююче ядро. Таким ядром є інформаційна діяльність.

На початковому етапі свого існування поняття «інформаційна культура» розглядалося переважно з суспільних, соціальних позицій, як атрибут окремих соціальних груп і суспільства в цілому. При цьому практично не розглядалися особистісні аспекти цього поняття. Опускалися педагогічні проблеми формування

цього виду спеціалізованої культури у кожної окремо взятої людини. При розгляді в особистісному аспекті інформаційна культура передбачає сформованість двох вмінь – вміння адекватно формалізувати наявні знання і адекватно інтерпретувати формалізовані описи. Урешті-решт інформаційна культура є умінням дотримуватися певної рівноваги між формалізуємою і неформалізуємою складовими людського знання. Таке почуття міри є одним з аспектів особистості. Таким чином, інформаційна культура полягає, в першу чергу, у вмінні транслювати інформацію з одного уявлення в інше.

Інформаційна культура виконує, як мінімум, дві функції: пізнавальну і практично-перетворюючу. Пізнавальна функція орієнтована на набуття людиною знань, формування її ціннісних і світоглядних настанов, життєвих переконань. Практично-перетворююча функція спрямована на обробку наявних інформаційних масивів, виробництво нових знань на основі вже засвоєних і сформування особистісних настанов. Слід підкреслити існування діалектичного зв'язку між обома функціями. Насправді, без повноцінної реалізації першої функції неможлива реалізація другої.

Таким чином, інформаційна культура виступає у двох проявах – суспільному (соціальному) і особистісному. Як вже було вище сказано, інформаційна культура є одним з видів спеціалізованої культури і водночас містить в собі компоненти загальної і особистісної культури.

Особистісна культура являє собою єдиний процес накопичення знань, досвіду і їх якісної реалізації в діяльності і поведінці. Культура особистості водночас є і станом, і результатом, і продуктивним процесом засвоєння і створення соціальних цінностей. Вона передбачає розвиненість і гармонію всіх компонентів, їх цілісне формування в діяльності.

Спеціалізованим проявом особистісної культури можна вважати культуру спеціаліста. Як будь-яка спеціалізована культура, вона детермінується специфікою діяльності. Культура спеціаліста є виразом зрілості і розвиненості всієї системи соціально значимих особистісних і професійних якостей, що продуктивно реалізується в професійній діяльності. Вона також є підсумком якісного розвитку знань, інтересів, переконань, норм діяльності і поведінки, здібностей і соціальних почуттів [7, с. 138-140].

Інформаційна культура виступає як об'єднуюча, інтегруюча категорія. Вона охоплює всі сторони інформаційної діяльності людини. Рівень інформаційної культури, здебільшого, залежить від кругозору особистості, її переконань і вподобань. Інформаційна культура є проявом особистісного інтелектуального потенціалу. В цілому під інтелектуальним потенціалом особистості розуміють складне структуроване утворення, яке містить в собі окрім знань, вмінь, навичок ще і розвинені здібності, які забезпечують успішне оволодіння різноманітними видами діяльності, і, в першу чергу інформаційно-аналітичною діяльністю. Розвиток інтелектуального потенціалу особистості з подальшим відображенням його в інформаційній культурі, однаково як і інших її здібностей, передбачає оволодіння індивідом формами інформаційної діяльності, що дозволить розширити способи практичного і духовного засвоєння навколишнього світу. Цьому сприяють особисті якості людини, які формуються в процесі навчання і виховання задовго до вступу її в спеціалізовані форми інформаційної діяльності [6, с. 205].

Важливою характеристикою інтелектуального потенціалу спеціаліста, як і кожної людини, є здатність формувати і вступати у інформаційні відносини з навколишнім середовищем.

Таким чином, інтелектуальний потенціал особистості (або просто інтелект) знаходиться у діалектичному зв'язку з інформаційною культурою: з одного боку рівень

інформаційної культури напряму залежить від інтелектуального потенціалу і практично повністю ним детермінується, а з другого – інформаційна культура сама виступає засобом, що сприяє підвищенню інтелекту особистості, її пізнавальної активності.

Аналогічно інтелекту, інформаційна культура виступає скоріше динамічною, процесуальною, а не статичною характеристикою особистості. Вона не може зупинитися на досягнутому рівні і повинна постійно удосконалюватися. Цьому ж сприяє пізнавальний характер інформаційно-аналітичної діяльності в цілому.

До складу інформаційної культури окрім загальних знань, умінь і навичок роботи з інформацією входять знання, уміння і навички роботи з інформацією певної тематичної спрямованості [2, с. 63].

Поняття людського капіталу та інформаційної культури тісно переплітаються між собою. Більше того інформаційно-комунікативні технології виникають саме на перетині категорій інформації і людського капіталу, оскільки інформаційні потоки пронизують усі сфери життя людства і відіграють все більш зростаючу роль в умовах глобалізації світового співтовариства [1, с. 145].

Висновки. Подальший розвиток сучасного суспільства дає можливість констатувати той факт, що змінюється сама природа людського капіталу, який набуває нових рис. В той же час інформаційна культура вбудовується в контекст людського капіталу. Міра володіння інформаційною культурою забезпечує успішність розвитку і вдосконалення індивіда в умовах інформаційного суспільства, стаючи поряд з рівнем освіти одним з найбільш значимих факторів, що визначають якість людського капіталу.

Перспективи подальших досліджень. Подальшого вивчення потребує проблема виховання інформаційної культури особистості в сучасному суспільстві та впровадження необхідних педагогічних умов для шляхів реалізації цього процесу.

Список використаної літератури

1. Грішнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки : навч. посіб. / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с.
2. Казанцева В. П. Информационная культура личности и образовательный процесс университета / В. П. Казанцева // Научные и технические библиотеки. – К., 2009. – Вып. 5 – С. 62 – 66.
3. Крушніцька Г. Б. Людський капітал в умовах розвитку інформаційного суспільства / Г. Б. Крушніцька. // Економічні науки. – К., 2013. – Вип. 3 – С. 120 – 125.
4. Ніколайчук М. В. Управління людським капіталом за умов розвитку економіки знань : проблеми теорії та практики : наук. посіб. / М. В. Ніколайчук. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 201 с.
5. Стрижак О. О. Теорія людського капіталу : формування наукової концепції / О. О. Стрижак // Механізм регулювання економіки. – 2012. – С. 24 – 30.
6. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание / Л. В. Скворцов. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – 288 с.
7. Хмельницький О. О. Інформаційна культура : Підготовка кадрів до інформаційної роботи : навч. посіб. / О. О. Хмельницький. – К. : КНТ, 2007. – 200 с.

Одержано редакцією 23.01.2015
Прийнято до публікації 29.01.2015

Аннотация. Л. С. Трифанина. Сущность информационной культуры в контексте человеческого капитала. В статье осуществлено теоретико-методологический анализ информационной культуры в контексте человеческого капитала в условиях современного информационного общества. Акцентировано внимание на понятиях «человеческий капитал» и «информационная культура». Определена сущность информационной культуры. Представлена характеристика человеческого капитала.

Ключевые слова: знания, информация, информационное общество, информационная деятельность, информационная культура, интеллектуальный потенциал, человеческий капитал.

Summary. Lyubov Trifanina. The essence of information culture in the context of human capital. *The development of information technology, increase the weight of knowledge, skills led to the emergence of information culture. Today the more developed country uses in their development of an information factor and vice versa. Information activities and use of information factors which are the basic parameters that form the human capital, determine the success of the economy in the different countries. The transition to an information society (knowledge society), what is observed today, evokes an objective necessity creating a new, information concept of human capital, where information-communication technologies will get crucial meaning as technologies directed at creating and broadcasting of information. Social-economic space that is constantly changes, leads to what information-communication technologies, embedded in the living space of the individual, it is simultaneously a mechanism by which an individual can improve human capital (the same system of distance education), and it was part of human capital. The concept of human capital and information culture are closely intertwined. The information-communication technologies are emerging at the intersection categories of information and human capital, since information flows permeate all areas of life humanity and play an increase role in a globalized world community.*

Keywords: *knowledge, information, information society, information activities, information culture, intellectual potentiality, human capital.*

УДК 614.253:614.254

С. С. Хлестова

ДЕОНТОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК АКМЕОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ

У статті обґрунтовано зміст та значення поняття «деонтологічна культура», висвітлено роль та місце деонтологічної культури як акмеологічної основи професійної компетентності сімейного лікаря у його майбутній практичній діяльності, детально висвітлено обов'язки сімейного лікаря, права сімейного лікаря та відповідальність сімейного лікаря.

Ключові слова: *деонтологічна культура, акмеологія, професійна компетентність, сімейний лікар.*

Постановка проблеми. Бурхливі зміни та динаміка суспільного життя, реформи в освіті та медицині, зокрема у галузі сімейної медицини, вимагають від професійної діяльності сімейного лікаря не тільки глибоких фахових знань, а й етико-деонтологічних цінностей, творчої професійної компетентності, які зможуть прийти на допомогу лікареві при виконанні своїх професійних обов'язків консультувати, інформувати, проводити профілактичні, оздоровчі, діагностично-лікувальні та реабілітаційні заходи тощо. Зрілість професійної компетентності сімейного лікаря полягає в його моральності, культурності та фаховій обізнаності. Розуміння суті деонтологічної культури для сімейного лікаря – це шлях до його фахової успішності. Тому ми вважаємо саме деонтологічну культуру акмеологічною основою професійної компетентності майбутнього сімейного лікаря, бо саме даний вид культури поєднує у собі сукупність фахових та моральних цінностей і якостей майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та розвитку окремих видів культури відображено в аспектах різновидів культури: духовної (О. Олексюк, Ж. Петрович, А. Щербю); комунікативної (А. Годлевська, О. Добрович, Л. Савенкова); професійної (І. Ісаєв, В. Лівенцова, Т. Спіріна).

Предметом уваги вчених стали проблеми формування та розвитку професійної культури медичних працівників (О. Крсець, М. Лісовий, О. Уваркіна, Я. Цехмістер та інші). Осмисленню підходів до професійної деонтології сприяли праці Г. Караханової, К. Кертаєвої, А. Кудеріної. Вивченням проблем формування деонтологічної культури